

בציור, החלל מופיע כחקרית הציור. לא הצבע, הצורה או הקו, אלא התקרית שבין כל אלה.

אך נלווה אל החלל, מושג החלל. וזה לווה ללא שחפות. כשם שחולדות הטעם מלוות את תולדות הציור. על אף המושג המשתנה, ערך החלל נשאר תדיר.

הגיאומטריה מייחסת לחלל שלושה ממדים. בפסיכולוגיה נוהגים לראות בו דבר יחסי. בציור, משתרע מושג החלל על שורה ארוכה של תפיסות, עד למנוגדות ביותר. מן המדומה למוחשי. ממושג החלל המיוצג על ידי רקע הזהב, שהנו שטח סמלי, ועד להמרת מושג החלל במושג העומק, באשלייה חזותית. רקע הזהב סמליותו היא בכך שהוא מרחב אידיאלי. הוא נותן לרוח כולו אצל הצייר הגותי את האחידות השלמה. אמנם, היא אחידות שלא דוקא נשלמה תוך כדי ציור; היא הונחה מלכתחילה, ובכוננת-תחילה. אותו דין כמעט חל על העומק — הפרספקטיבה — היוצרת רושם של עומק שנעשה אף הוא בכוננת-תחילה. אשלייה אופטית הניתנת להוכחה. אך כאן, לכשהדבר נרשם בקור רוח גיאומטרי, קשה לה לפרספקטיבה להוסיף או לגרוע מכוח המבע של הציור עצמו. יכולים לטעות בפרספקטיבה ולזכות בנס. וההיפך.

החלל הגיאומטרי אינו החלל הציורי. לא בדיוק, אף רקע הזהב לא. אף הפרספקטיבה לא. אף לא הקרע הנקרע בכוננה בשטח של בד. אף לא ה"אוויריות", ה"אפלור-

ליות", התאורים למיניהם והבניות מכל הסוגים. לא. ואף על פי כן, בכל המורגים שהזכרתי מידת אמת ודאית. בכל יש ראייה ציורית. ראיית ציור.

מה אם כן השלילה? הדור. מדי דור הגדרתו משתנה. ואמנם, על כל המיוחד שתמונה שרק נולדה עשויה להביא על מסתכליה, אם תמונה היא, הלא תצטרף עם הזמן לאותו רצף ציורי שנמשך מציורי המערות ועד היום. אם המדובר הוא בציור כמובן, ולא במעשה מיכני.

תמונה שרק נולדה זוכה לעתים מאוד רחוקות למבט צדק. כל זמן שזוכרי חסד נעוריה מקיימים עדותה, היא בשבי המושג ששלט עם לידתה. ההפרדה בינה לבין המושג תיעשה עם הזמן. אכן, גם הזמן יעמיד עדות אחרת, וכמעט לא יהיה מנוס ממושג שוא.

כך, מושג החלל מסמל את החלל.

ולו נדמה, שההפרדה בין החלל ליחיד יסודות הציור אינה קיימת. נדמה לי שאין לצייר מושג מוחלט על מה שהוא עומד לעשות. תפיסת עולמו הציורית היא תחושת תית ומתגלה לעיניו תוך כדי ציור ולא לפני כן. נראה לי שלמעשה הצייר מגשש ומתקדם בלא תוכנית. נראה שתוך כדי ציור נוצר החלל. והוא חלל רוח.

המסתכל יגלה לו מושג, לחלל רוח זה, מושג אסתטי. מושג החלל ישתתף במושג התמונה. נראה שהחלל הוא התמונה עצמה. הדבר הנשקף תוך כדי התקרית הציורית. (אני מגדיר ב"ציור" את התהליך בו הצייר מתנסה, וב"תמונה" את ההתרחשות מוחלטת מציור זה תוך כדי הסתכלות).

לגבי הצייר, לצייר זה ראשית כל יצר. יצר עיצוב? אולי. כי הלא הסיכום בא בעקבות חיים מעוצבים. כי הלא מה הם אותם צורות וצבעים המקדימים את ידיעת היד והסתומים לפקחות העין?

היד מציירת. העין עוקבת. קשה לומר בבטחה מה הצייר מצייר. אם זה בדמיונו, אם זה לפניו. אפשר רק לומר שהציור הוא סיכום תהליכים המצטרפים לדבר בפני עצמו. שטח מצייר. חלל רוח.